

PASSIESPEL

Mary Gordon

PASSIESPEL

Een utopisch divertimento

Vertaald door Tineke Funhoff

Uitgeverij De Vliegende Hollander

Uitgeverij De Vliegende Hollander stelt alles in het werk om op milieuvriendelijke en duurzame wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier met het FSC-kenmerk. Dit kenmerk garandeert dat het hout, of de houtvezel waarvan het product is gemaakt, afkomstig is van ecologisch en sociaal verantwoord bosbeheer.

Copyright © 1998 Mary Gordon
Copyright Nederlandse vertaling © 2009 Tineke Funhoff en
Uitgeverij De Vliegende Hollander
Oorspronkelijke titel *Spending*
Oorspronkelijk uitgegeven door Scribner Paperback Fiction
Published by arrangement with Sterling Lord Literistic
Omslagontwerp Nico Richter
Omslagfoto Arnold Skolnick
Vormgeving binnenwerk Perfect Service

ISBN 978 90 495 0068 9

NUR 302

Uitgeverij De Vliegende Hollander is een imprint
van Dutch Media Uitgevers bv

Voor Nola Tully

Dankwoord

Een van mijn grootste zegeningen is de edelmoedigheid van vrienden die de vruchten van hun kennis met mij hebben gedeeld: Susan Colgan, Noa Hall, Hayden Herrera, Gail Marx, Linda Nochlin, Andrea Pluhar, Roberta Berman Quinn, Elena Sistos. Voor haar betoonde moed die alles te boven gaat, dank ik in het bijzonder Helen Miranda Wilson, die niets tegen stomme vragen heeft. Ik ben veel verschuldigd aan Leo Steinbergs briljante *The Sexuality of Christ in Renaissance Art and Modern Oblivion*. En ik feliciteer Eugene Sorenson, die zich niet stoorde aan mijn volstrekte onkunde van de goederenmarkt en me geduldig en vriendelijk inwijdde in deze vreemde wereld, met zijn bovenmenselijke uithoudingsvermogen.

Deel een

Ik moet je zeggen dat het altijd om geld is gegaan.

Het eerste belangrijke dat hij tegen me zei, was dit: 'Je werkt te hard.'

Het ging natuurlijk ook om seks.

En omdat ik schilder en dat mijn leven en mijn werk beïnvloedde, zou je moeten zeggen dat het om kunst ging.

Laten we daar beginnen. Ik was vroeger een redelijk succesvolle schilder. Nu niet meer. Nu ben ik een zeer succesvolle schilder. Daar heeft hij beslist veel mee van doen gehad.

Zo zie je maar weer dat het soms goede resultaten oplevert als je iemand anders een dienst bewijst.

Het begon aldus.

Ik heb een vriendin, een oude vriendin van de kunstacademie, die een galerie heeft geopend in Provincetown. Naar mijn mening zit Provincetown bepaald niet te wachten op nog een kunstgalerie erbij. Alleen al het idee gaf me het gevoel dat ik verdrong.

De man van mijn vriendin heeft een softwarebedrijf, ze wonen in Cos Cob, Connecticut, wat voor mij op z'n minst één c te veel is. Ze heeft het schilderen eraan gegeven (nou ja, ze was toch niet zo goed) en hij wil dat ze iets omhanden heeft. Wat hij met genoeg wil financieren want hij is een man die deugt, en na jaren de cakeverkoop op ouderavonden te hebben georganiseerd en dineetjes te hebben gegeven, verdient ze het ook. Laat ik mijn mond maar houden, ik

heb geld aangenomen van een man. Maar het had tenminste niets met koken te maken.

Het idee dat Louisa een galerie zou openen, vond ik dermate saai dat ik bijna wraak wilde nemen. Op dat soort momenten draai ik door. Ik ben waarschijnlijk zo woedend op degene die me verveelt dat ik ze wil straffen. En dat moet de reden zijn dat ik tegen haar zei: ‘Louisa, ik heb een veel beter idee. Waarom open je niet een restaurant in Provincetown in plaats van een galerie? Je zou het de Hel kunnen noemen. Met obers en serveersters die gekleed gaan als duivels, en alles wat op de kaart staat, zou een heel hoog gehalte aan vet en geraffineerde suikers moeten hebben. Je kan er een bord op hangen: “Geen natuurlijke ingrediënten”. Bedenk eens hoe gelukkig je de mensen zou maken. De lucht zou vol rook hangen! Slagroom op elk bord; mayonaise in elk kommetje...’

Toen keek ik haar aan. Ze is een heel aardige vrouw. Ze is een vreselijke schilder, maar ik bewonder het soort energieke geduld waarmee ze als het ware het leven benadert. Ze is goed voor me; ze heeft veel werk van me gekocht; ze blijft proberen me te koppelen aan mannen die iets totaal nieuws met of op of misschien tegen internet doen. Ik zag in haar blik dat ik haar had gekwetst en daar voelde ik me zo ellendig over dat ik iets overdrevens moest doen om het goed te maken. Alleen om de beschuldiging te vermijden die ik altijd naar m’n hoofd krijg: ‘Je neemt me niet serieus. Je vindt mijn werk niet zo belangrijk als het jouwe.’

Wat ik natuurlijk ook meestal niet doe en wat ik terug wil zeggen, is: ‘Nee, ik neem jouw werk niet zo serieus als het mijne, maar ik vind jou een veel beter mens dan ik ben, en daarom werk jij niet zoals ik werk. Ik bedoel: kijk nou hoe ik leef! Dat is krankzinnig. Jij zou niet zo willen leven als ik. Niet iedereen hoeft kunstenaar te zijn.’

Maar dat zeg ik meestal tegen iemand die wél kunstenaar wil worden, dus ik kwets ze als ik het zeg, en als ik het niet zeg, volgt er zo'n wig van stilte – die groter wordt tot ik uitbarst, zoals met die opmerking tegen Louisa over haar restaurant, wat ik nog steeds een goed idee vind.

Ik ben echt jaloers op hersenchirurgen. Mensen komen niet voortdurend naar ze toe – op het strand, in een café – om te zeggen: 'Ik doe zelf weleens een hersenoperatietje. Misschien kun je eens langskomen – je hebt veel vrije tijd, hersenchirurgen kunnen hun eigen rooster indelen – om te kijken naar een stel hersenen dat ik net heb geopereerd. Ik heb echt het idee dat het iets gaat worden.'

Hersenchirurgen hebben het maar getroffen.

Toen ik besepte dat ik Louisa had gekwetst, vond ik dat ik het goed moest maken en ik zei dat ik een galerie echt een goed idee vond, en toen ze het vroeg, zei ik dat ik natuurlijk een paar schilderijen bij haar wilde tentoonstellen. En toen ze zei: 'Ik heb een idee. Dat maakt de galerie echt uniek (als je blijft, Louisa, steek het mes er een centimeter of vijf hoger in, vlak onder het borstbeen rechts, dank je). Ik dacht dat we de kunstenaars een lezing met dia's over hun werk konden laten geven.' Ik voelde me zo ellendig over wat ik had gezegd, dat ik zei dat het een geweldig idee was en dat ik het graag zou doen.

En weet je, het gebeurde ook, zoals altijd. Als je zegt dat je iets over een jaar zult doen, denk je altijd dat er zich wel een natuurramp zal voordoen, of een bankroet, of dat iemand het zal vergeten. En dan is het zover, en daar sta je: er wordt alweer iets van je verlangd.

Daar stond ik dan, half augustus, in de Louisa Ryan Galerie, een lezing met dia's te geven. Er kwamen wel degelijk men-

sen. Ze had gelijk gehad om te rekenen op een significant schuldgevoel dat bepaalde idealistische mensen op vakantie hebben. Dat ze een diashow moesten uitzitten, gaf ze het gevoel dat ze een beetje boete deden.

Ik was bij mijn werk, in mijn werk, maar ook met mensen, wat niet vaak voorkomt. Meestal ben ik in mijn atelier aan het schilderen, en zeg ik niets, dus als ik de kans krijg om in het openbaar te praten, laat ik me soms een beetje meeslepen. Ik praatte over een schilderij van me dat *De muze van de kunstenaar* heet. Op de achtergrond zie je veel leegte. De Chiricoleegte, van dat vreemde grijsgroen. En de schaduw van een tafel. Op de voorgrond een man die alleen ondergoed aanheeft, een heel mooie, groen met wit gestreepte zijden boxershirt. Het was heerlijk geweest om dat shirt te schilderen, de parelkleur van het wit dat het flauwe licht absorbeerde, en de groene strepen, het groen van een Anjoupeer, maar dan wasachtiger, meer in verhouding met het lege groen van de achtergrond. In het midden van dat parallelwitte/peergroene veld van het boxershirt zijn heel veel korte penseelstreken te zien, een zwelling en dan net de flauwste zweem roze.

In zijn ene hand heeft de man een zwarte gietijzeren koeckenpan vast. Ik had hem met heel veel plezier geschilderd – het zwart van dat kenmerkende zwart, met iets van groen, de ronde vorm, de harde randen van de steel. In zijn andere hand houdt hij een wit ei.

De avond waarop ik de dialezing gaf, vertelde ik iets over de compositie van het schilderij, maar ik merkte dat niemand daar echt in geïnteresseerd was; ze wilden horen hoe het was om een erectie te schilderen. Had ik een model, en wie was hij dan, en wat had ik gedaan om hem er een te bezorgen, was het er maar één of meerdere, en hoe werd ze in

stand gehouden? Behalve dat ze natuurlijk te beschaafd waren om die vragen rechtstreeks te stellen – maar ze vroegen wel naar het model, en dat impliceerde de rest. Maar daar bleef ik niet bij stilstaan. In werkelijkheid had ik geen echt model, vandaar al die streken. Dat zei ik wel, en er werd hartelijk om gelachen. Ik zei ook: ‘Ik heb het uit mijn geheugen geschilderd. In de grote traditie van de romantische landschapsschilderijen. *À la recherche du temps perdu.*’ Weer luid gelach.

Ik weet zeker dat er een eeuwige straf bestaat voor mensen die kicken op ‘de luide lach’, die alles, bijna alles, zeggen om die op te roepen. Of misschien niet. Misschien is het ‘t helemaal niet waard om verdoemd te worden. Misschien is het een heel zuivere daad, een heel grootmoedige daad, je geeft jezelf over aan je publiek, je bent allemaal samen, je wordt voortgedreven op een golf, en dan verlies je jezelf oprecht.

Soms, als ik uit ben op een luide lach, of op de volgende luide lach, krult de golf om en dan kijk ik om me heen en zie ik alleen wrakhout en rotzooi: oude condooms, Tampaxhulzen, lege zakken waar Cheetos of Made in Taiwan op staat. Maar dat gebeurde niet. De golf begon niet eens om te krullen. Dus ik zei: ‘Weet u, er bestaat een traditie waar mannelijke schilders baat bij hebben: de vrouw die een combinatie is van model, huishoudster, kokkin en secretaresse. En natuurlijk verdient ze geld. En verschaft ze inspiratie. Over de hele wereld groeien meisjes op die ervan dromen de muze van een kunstenaar te worden. Ze kijken naar hun lichaam in de spiegel en denken: “Misschien zou een man dat willen schilderen.” Lezen Franse kookboeken waarin staat hoe ze lekkere sappige gerechten van paardenvlees met een heleboel laurierbladeren en wijn moeten klaarmaken. Ze berei-

den zich lichamelijk en geestelijk voor om zijn doeken naar een hardvochtige galerie-eigenaar te brengen, met gespannen spieren en ogen vol geplengde en ongeplengde tranen. Nu vraag ik jullie, moeders en vaders van Amerika, dromen jullie zonen van die dingen? Waar, vraag ik jullie, kunstminnaars, waar zijn de mannelijke muzen?’

En hij stond op, ter plekke, en zei, waar iedereen bij was: ‘Hier.’

Ik knipte het licht aan. Dat was de eerste keer dat ik hem zag.

Er bleven een paar mensen hangen om met me te praten, maar hij stond bij de projector en iedereen scheen het gevoel te hebben dat ze ons alleen moesten laten. Toen ze dat deden, zei hij tegen me: ‘Mag ik je mee uit eten nemen? Dan gaan we naar het duurste restaurant in de stad.’

Ik zei: ‘Wat is het duurste restaurant in de stad? Ik heb geen idee.’

Hij zei: ‘Dat soort dingen zul je nu leren kennen.’

Ik neem aan dat je wilt horen hoe hij eruitziet.

Ik vind het moeilijk om me te herinneren hoe ik naar hem keek als iemand wiens lichaam ik niet kende, iemand die ik nog nooit zonder kleren aan had gezien. Als ik nu aan zijn haar denk, dan stel ik me vooral voor hoe zijn haar eruitziet als ik erop neerkijk wanneer zijn hoofd zich tussen mijn benen bevindt.

Hoe kwam ik erachter hoe hij eruitziet? Hoe kan iemand die vraag beantwoorden, alsof de persoon in kwestie altijd hetzelfde leek, een beeld zonder context. Hoe deed ik die kennis van zijn lichaam op? Het kwam niet meteen, het moet langzaam zijn gegaan, stukje bij beetje. Maar op welke manier?

Die eerste avond droeg hij een spijkerbroek en een blauw katoenen hemd. Ik herinner me dat omdat mijn gezicht later die avond een hele tijd tegen dat hemd lag. Hij was ietsje onder de een meter tachtig. Ik schatte hem rond de vijftig. Hij droeg witte gympen, maar ze waren niet erg schoon. Niet vuil, maar niet zo nieuw dat je je afvraagt of de man homo is, of op zijn minst bi. Waarbij je tegenwoordig, in de jaren van de plaag, toch even stil moet blijven staan.

Toen we de deur uit liepen, zei ik tegen hem: ‘Wat maakt het uit wat het duurste restaurant is? Wil je niet naar de plek waar je het lekkerste kunt eten?’

Hij zei: ‘Ik probeer iets duidelijk te maken. Over mij en jou. Ik wil dat je weet dat ik een man ben die behoorlijk veel geld bezit.’

Ik heb je verteld hoe hij eruitziet, wat meer is dan ik van plan was. Ik wilde verder met het verhaal. Dus dat hebben we gehad. Maar ik vertel je nu niet hoe hij heet. Ik noem hem gewoon B.

We liepen door Commercial Street in Provincetown. Wat mijn chique vrienden ook zeggen, ik hou van Commercial Street op een zomeravond. Een van de redenen waarom ik ervan hou, is dat er zo’n meedogenloos ordinaire sfeer hangt. Al die T-shirtwinkels en snoepwinkels. Al die plekken waar plastic walvissen worden verkocht. Ierse gezinnen uit West-Massachusetts die sweatshirts kopen en ijsjes eten. Secretaresses die hun twee weken vakantie in een pension doorbrengen, waar ze onder een parasol hun guacamoleburgers zitten te eten, met een enigszins teleurgesteld gezicht; het is tot hen doorgedrongen dat ze zich vergist hebben, er is hier geen enkele kans om een man te ontmoeten. Want

Provincetown is natuurlijk een stad van homo's, waardoor dit gedeelte van de Cape tenminste niet onverdraaglijk gezond en doortrokken van familiewaarden is – zelfs niet van linkse familiewaarden zoals op de Vineyard, en het is er een beetje gevaarlijk, een beetje krankjorum – op ieder blok een travestieshow, één paar schoenen met pailletjes (maat 42) voor iedere honderd vaste bewoners, dus het is niet fatsoenlijk genoeg om het op de Hamptons te laten lijken.

Ik had jarenlang door Commercial Street gelopen, maar dit was nieuw. Nu liep ik er met een man met heel veel geld. Hij had zijn arm om me heen geslagen. Nee, niet zijn arm, hij had zijn hand op mijn onderrug gelegd, een warm plekje, heerlijk.

Door een straat lopen met een man die jou heeft uitgekozen, heeft iets bijzonders; hij maakt zijn voorkeur openbaar en duidelijk. Jij hoeft niets aan te geven, want hij is degene die zeker weet dat hij jou wil, jij weet nog niet zeker of je daar wel op in wilt gaan. Je loopt als een uitverkoren vrouw. Je kijkt hoe je bekeken wordt, je wordt bekeken door hem, maar je bent al uitverkoren, dus je hoeft helemaal niet naar hem te kijken. Je kunt onmogelijk verliezen. Hij kijkt naar jou en jij kijkt naar jezelf. En je weet dat je niets kunt doen dat hij niet leuk zal vinden. Je lichaam weegt niets. Het zou doodeenvoudig zijn om op te vliegen en weg te zweven. Hij zou naar je kijken, terwijl je opsteeg, terwijl je wegzweefde, totaal niet verbaasd omdat hij de hele tijd al dacht dat je een wonder was.

Wat is het toch vreemd, dat hele gedoe van kijken en bekeken worden. Bekeken worden voelt een beetje alsof je wordt geproefd. Het hoeft niet te voelen alsof je opgegeten wordt zodat er niets meer van je over is. Maar hoe kan het

dat hoewel er iets van je afgenomen wordt – je verschijning – de consumptie ervan iets toevoegt? Er is iets aan me toegevoegd doordat ik bekeken werd door mannen. Ook iets van me afgenomen.

Maar hij nam me niets af. Onder het lopen voelde ik me telkens als hij naar me keek verwonderlijk groter worden. Maar tegelijkertijd werden mijn botten ontdaan van hun moeheid, hun zwaarte. Ik was lang, maar licht, als een vogel, zonder de fragiliteit van een vogel. Wat voor soort schepsel was ik? Misschien was ik helemaal geen schepsel. Misschien was ik een groot schip. In plaats van twee borsten had ik een voorstevan. Ik zeilde. Geen obstakels. En tussen mijn benen voelde ik, zo nu en dan, iets kloppen, een lichte siddering, een klein rollend steunbalkje van navel tot knieën.

Een man die van plan was geld aan mij te besteden was een ervaring die zo zelden voorkwam dat ze een vreemd gevoel gaf. Ik ben in de jaren zestig volwassen geworden, toen het als onbevrijd werd beschouwd om een ander voor je eten te laten betalen. Ik heb sinds mijn vijftiende in mijn eigen onderhoud voorzien en heb het altijd bespottelijk, en zelfs benauwend, gevonden om te verwachten dat een man voor me zou betalen als hij evenveel geld had als ik, of als ik meer had. En ik ben altijd met kunstenaars omgegaan, of met intellectuelen, dus we zaten altijd in dezelfde financiële ellende.

Maar hij had zich aangekondigd als een rijke man. Hij had gezegd dat hij geld aan me wilde besteden. Het zou absurd zijn geweest als ik iets gezegd had in de trant van 'samsam doen.' Trouwens, dat wilde ik niet.

Onder het lopen dacht ik aan zijn hand op mijn onderrug en het rollende gevoel tussen mijn benen, maar ik dacht ook

aan zijn geld. Op hetzelfde moment dat ik aan mezelf dacht als een schip met de wind in de zeilen, stelde ik me voor dat we gevolgd werden door een kar met een paard ervoor, volgestapeld met zakken goud. Hij hoefde zich maar om te keren, zijn handen (die naar ik zag nogal klein waren voor zijn lichaam, met ongebruikelijk korte duimen) in die zakken te steken om ons met goud te bedruipen. We konden alles kopen wat we wilden. Of tenminste, wat ik wilde, voor een poosje.

Ik wist dat hij naar me keek, maar ik wist niet wat hij zocht.

Hij zei: ‘Weet je dat ik vier schilderijen van je bezit?’

‘Dat is onmogelijk,’ zei ik. ‘Ik weet van al mijn schilderijen wie ze koopt en ik heb jouw naam nog nooit gezien.’

‘Ik heb ze gekocht als bedrijf. Ik heb ze laten kopen door een vrouw die voor me werkt, op naam van het bedrijf – om financiële redenen – maar toen ik geïnteresseerd in je raakte, wilde ik ook tot precies het juiste moment wachten om mezelf bekend te maken.’

‘Bekendmaken als wat?’

‘Weet je,’ zei hij, ‘het is vreemd om naast je te lopen, met je te praten, van zo dichtbij naar je te kijken. Ik heb veel naar je gekeken.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Eerst keek ik naar je werk. Toen wilde ik weten hoe je eruitzag, dus ging ik naar plekken waar ik wist dat je zou zijn. Je openingen. Ik ben op al je openingen geweest. En soms heb ik je uit de Watsonschool zien komen, waar je lesgeeft. Ik heb in de hal gestaan als de lessen afgelopen waren. Alleen begon die Ierse dame die achter de balie zit te denken dat ik een viezerik was. Ik ben ervan overtuigd dat ze een keer van plan was om de politie te bellen.’